

سخن مؤلفان

وقوع انقلاب صنعتی^۱، فعالیتهای اقتصادی و اجتماعی کشورها، بنگاهها و افراد را از حالت سنتی خارج نمود و در یک روند به اصطلاح نوسازی^۲، با محصولات و فناوریهای صنعتی عجین ساخت؛ به عبارتی، در عصر صنعتی جدید^۳ کار و زندگی بشر صنعت - محور^۴ شد. این روند که با سرعت خارق العاده‌ای سراسر دنیا را تحت سیطره خود در آورد، با وجود برخی پیامدهای اجتماعی نه چندان رضایت‌بخش، فواید اقتصادی چشمگیری به همراه داشت؛ به گونه‌ای که توسعه روزافزون بنگاهها و کشورها و در نتیجه آسایش و خشنودی نسبی شهروندان را به ارمغان آورد. به طور قطع، ثمربخشی این رویداد بزرگ در جوامع توسعه‌یافته (صنعتی) و در حال توسعه (در حال صنعتی شدن)^۵، در سایه فراهم‌سازی بسترهای مورد نیاز و اتخاذ راهبردها و اقدامات مناسب دولتها و بنگاهها بوده است؛ در این میان می‌توان به نقش تأثیرگذار سیاستهای کارساز دولتها در زمینه بانکداری و نیز عملکرد (راهبردی و عملیاتی) شایسته بانکهای دولتی و خصوصی در ایجاد بستر مالی توسعه صنعتی کشورها، افزایش توانمندی بنگاهها و ارتقای رفاه شهروندان در دوره جدید اشاره کرد.

هر چند انقلاب صنعتی در عرصه‌های مختلف کار و زندگی نسبت به دوره قبل، تحولات خیره‌کننده‌ای ایجاد کرده و در یک کلام ساده، به طور حیرت‌انگیزی

۱. industrial revolution

۲. modernization

۳. industrial (modern) area

۴. industry-based / industry-oriented

۵. developed (industrialized) and developing (industrializing) countries

باعث بهبود و تسریع عملکرد نظامهای فردی و اجتماعی شد، اما تحولات ناشی از انقلاب الکترونیکی در چند دهه اخیر به قدری وسیع، سریع و تأثیرگذار بوده است که دستاوردهای دوران صنعتی را به طور قابل ملاحظه‌ای تحت الشعاع قرار داده است. این انقلاب، جهانیان، به ویژه جوامع و بنگاههای پیشرو، را از عصر صنعتی فراخوانده و به عصر فراصنعتی (فرا نوین)^۱ وارد نموده است. در عصر جدید، زمان، سرعت، مکان و مسافت معنای تازه‌ای پیدا می‌کنند و با ارتباطات الکترونیکی^۲، دنیا به اجتماع مجازی^۳ نزدیک به هم و کوچکی تبدیل می‌گردد که مارشال مک‌لوهان آن را دهکده جهانی^۴ می‌نامد. در این دهکده فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی به طور گسترده‌ای با فناوری اطلاعات و ارتباطات^۵ الکترونیکی در هم آمیخته و به عبارتی دیجیتالی شده است. امروز به مدد فناوریهای جدید و شبکه گسترده جهانی و به خصوص اینترنت، شبکه‌های خارجی و داخلی^۶، شاهد اقتصاد دیجیتالی، کسب و کار و تجارت الکترونیکی^۷، بانکداری الکترونیکی^۸ و غیره هستیم.

همان‌گونه که فایده‌مندی تحولات عصر صنعتی در سایه تدابیر سنجیده و عملکرد مناسب دولتها و بنگاههای جوامع پیشرفته آن زمان بود، عملکرد بهینه نظامهای فردی و اجتماعی در عصر فراصنعتی نیز در گرو شکل‌گیری، توسعه و تداوم بسترهای مورد نیاز، به ویژه در کشورهای در حال توسعه مانند ایران، است؛ این امر خود مستلزم اتخاذ راهبردهای سازنده و انجام اقدامات کارساز دولت و بنگاههاست. با توجه به اینکه یکی از اساسی‌ترین بسترهای مورد نیاز برای عملکرد شایسته اشخاص و بنگاهها در هر دوره - به خصوص در عصر فناوری اطلاعات و ارتباطات - کارآمدی و به‌روز بودن نظام مالی و بانکی کشور است، صنعت بانکداری

۱. post-industrial (post-modern) area

۲. electronic communications

۳. virtual community

۴. global village

۵. information and communication technology (ICT)

۶. extranet and intranet

۷. electronic business (e-business) and electronic commerce (e-commerce)

۸. electronic banking (e-banking)

این قبیل کشورها توجه و تدابیر ویژه‌ای را از سوی دولتها و شرکتهای و مؤسسات مالی می‌طلبند تا ضمن برخورداری از منابع کافی، به مدیریت دانش محور و فناوریهای نو مجهز شوند، توانایی و قابلیت پاسخگویی و ارائه خدماتی مطابق با نیازها و خواسته‌های متقاضیان و مشتریانی (حقیقی و حقوقی) را داشته باشند که در اقتصاد و کسب و کار دیجیتالی و در قالب تجارت الکترونیکی فعالیت می‌کنند. بدون تردید، این امر مستلزم تحقق بانکداری الکترونیکی متناسب با شرایط اقتصاد و بازار جهانی است، به گونه‌ای که دولتها بسترهای لازم را فراهم کنند و بنگاههای مالی قدرتمند در این عرصه وارد شده، با توان رقابتی بالایی به فعالیت پردازند.

ایران با برخورداری از اقتصاد در حال توسعه، در چند دهه اخیر گامهایی اساسی در زمینه به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در عرصه‌های مختلف کسب و کار، به ویژه بانکداری الکترونیکی برداشته است که از آن جمله می‌توان به راه‌اندازی دستگاههای خودپرداز، خدمات نقطه فروش^۱، شبکه تبادل اطلاعات بین بانکی (شتاب)، خدمات اینترنتی بانکها و غیره اشاره نمود. با وجود این، بانکداری الکترونیکی در ایران نسبت به کشورهای پیشرفته و پیشرو در این زمینه فاصله بسیار زیادی دارد که برای رسیدن به آن نیازمند همت والای فعالان صنعت بانکداری کشور است. تأکید چشم‌انداز بیست‌ساله بر دستیابی ایران به جایگاهی برتر در منطقه خاورمیانه و نیز تأکید برنامه چهارم توسعه بر اقتصاد دانایی‌محور و متعامل با اقتصاد جهانی و کسب و کارهای رقابت‌پذیر مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات، از یک طرف نویدبخش حرکت‌هایی سازنده‌تر در زمینه توسعه تجارت الکترونیکی و بانکداری الکترونیکی است و از طرف دیگر توجه و تأکید ویژه بر فراهم‌سازی بسترهای راهبردی و عملیاتی تحقق بانکداری الکترونیکی توانمند، هوشمند و پاسخگو را ضروری می‌سازد.

با توجه به اینکه در راستای تحقق هر پدیده، اولین گام مؤثر هر حرکت سازنده‌ای وجود آگاهی و دانش نسبت به آن است؛ به نظر می‌رسد با عنایت به سطح

۱. Point of Sale / Point of Service (POS)

پایین دانش عمومی و تخصصی کشور در زمینه بانکداری الکترونیکی، توسعه دانش کاربردی در این زمینه گامی سازنده در زمینه تحقق بانکداری الکترونیکی تلقی شود. بر این اساس، در مجموعه حاضر تلاش بر این است تا مطالبی علمی و کاربردی در زمینه بانکداری الکترونیکی به نحوی ارائه شود که مورد استفاده اساتید، دانشجویان، مدیران و کارشناسان قرار گیرد.

خداوند منان را شاکریم که یاریگر به بار نشستن تلاشهای جمعی مان بود. همکاری و همدلی گروهی آقایان و خانمها دشواریها را بسی آسان و حلاوتها را بسی افزون ساخت؛ از همه این عزیزان به خاطر همراهی صمیمانه و تلاشهای بی شائبه شان تقدیر و تشکر نموده، آرزوی کامیابی روزافزون برایشان داریم. در اینجا لازم است از سازمان سمت که در طول دو دهه اخیر با چاپ کتابهای مربوط به علوم انسانی و اجتماعی خدمات شایسته‌ای به جامعه دانشگاهی کشور نموده است، تشکر کرد. از استاد محترم حوزه و دانشگاه حجت‌الاسلام جناب آقای دکتر هادی عربی مدیر محترم گروه اقتصاد سازمان سمت که زحمت اجرایی شدن این امر را به عهده گرفتند، تشکر می‌شود. ویژگی بارز هر تلاش علمی قابلیت نقدپذیری منصفانه آن است. هر چند تمام توان خود را و جهت همت خویش قرار دادیم تا مجموعه‌ای علمی، مفید و دارای ارزش افزوده برای مخاطبان گرد آوریم، از نگاه علمی و موشکافانه و نظرهای سازنده دانش پژوهان در بهبود این کتاب استقبال می‌کنیم.

حسین عباسی نژاد - مینا مهرنوش

اعضای هیئت علمی دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران